

BRUKS- ANVISNINGEN

NR 40 – APRIL 2020

Medlemsblad från Åkers Hembygdsförening

www.akershembygd.se

Läs även: **Ordförande har ordet** Historien om Åker-Länna hembygdsförening **Axelssons anekdoter**

Martyren Ebba Nordström

Nya bitar i pusslet om Ebba berättar annan historia

Föreningsåret som gick

Årsmötet 2020 är framflyttat p g a coronaviruset. Håll utkik på hemsidan efter nytt datum.

Antalet medlemmar i Åkers hembygdsförening 31 december 2019 var 410 (2018 var det 391).

Under året har cirka 15 personer arbetat med är att scanna in alla bilder, skapade av **Harry Lindblad**, i data-media. Detta för att i framtiden kunna bevara och söka bland alla bilder. Första delen kommer att färdigställas våren/sommaren 2020.

Arbetet med att under ledning av Åkers Kronopark färdigställa en minnesplats där det nedbrunna Hjulhuset var placerat har fortsatt. Invigning av platsen med bl a ett skyltprogram är planerad till 28 april 2020.

Föreningen har under år 2019 genomfört 11 separata arrangemang med totalt cirka 1100 besökare. Till detta kommer 1081 (489 - 2018) besökare på Museet och 437 (167 - 2018) besökare på Arkivet.

Valborgsfirandet blev inte som vi tänkt oss. Styrelsen fattade i sista stund beslutet att ställa in eldande av brasa och flyttade resterande del av arrangemanget till torget. Brandrisken efter vårens torra var givetvis orsaken. Arrangemanget lockade trots allt över 200 besökare.

De traditionella arrangemangen Valborg, Midsommarfirande, Glöggafton, Nya Torsdagstramparna, Julmarknad samt

aktiviteter utanför Åkers Blommor med försäljning av böcker och kalendrar m m har genomförts även i år.

Masugnspredikan genomfördes av Kyrkan med benäget bistånd från Hembygdsföreningen.

Brobyholm – så heter en ny bok som skrivits och formgivits av **Per Hellgren** åt föreningen. Boken låg klar lagom till julmarknaden och glöggafton.

Information om en ny vandringsled har skapats, "Visnaren runt", med 26 punkter att se lite närmare på.

Vårt arbete med skötsel av Stånggångsleden (**Pelle Johansson**) och Marviksleden (**Kjell Björkman**) har genomförts under året likväl som skötseln av Länsmuseets skyltprogram (röda skyltarna) som även dessa hanteras av Pelle Johansson

Museet/Stallet

Flera personer har varit mycket aktiva och under ledning av **Sten Hellgren**, **Pehr Bengtsson** och **Nils Danielsson** har fortsatta förbättringar av utställningen skett. Arbetsdagar/städdagar har genomförts.

Många av besökarna har uttryckt sig mycket positivt om vårt museum.

Bland annat en ny utställning om

Bruksanvisningens redaktionsråd består av Sten Hellgren, Tomas Larsson och Pelle Johansson.

Layout och design görs av Per Hellgren; perhellgren@hotmail.com.

Omslagsbild: Foto på Ebba Nordström ur Åkers hembygdsförenings arkiv. Fotot är manipulerat.

och med hjälp av Harry Lindblads foton. I samband med utställningens invigning överlämnade Harrys och Lillans dotter en mycket fin bänk som placerats utanför museet.

Museets dag hade minst 348 besökare till museet. Vi samarbetade med Brobyholm Fastigheter AB som hade uppskattad information, Galltorpmilan sponsrade med tre säckar träkol för försäljning och till smederna.

Samarbetet med Åkersskolan årskurs 3 som besöker museet har fortsatt, men i år har vi även gett stöd till årskurs 4 och deras studier om järnålder och vikingatid.

Totalt besöktes museet av 1081 personer. En mycket bra siffra.

Bruksarkivet

Tack vare fina insatser av våra värdar/guidar har Arkivet hållit öppet för allmänheten även 2019. Temadagar har genomförts. Styrelsen har beslutat att besök på Bruksarkivet var avgiftsfri under 2019.

Avtal har slutits mellan Mälarum, **Axel von Stockenström** på Länna Godsförvaltning och hembygdsföreningen om att Länna Bruks äldre arkiv får deponeras vid Åkers Bruksarkiv och förvaltas av hem-

bygdsföreningen.

Vårens temautställning byggde på handlingar ur Länna Bruks äldre arkiv och blev välbesökt, inte minst kom många Lännabor.

Höstens tema var "Gömt Glömt eller bara Udda". Här lyftes lite mer okända produkter från Styckebruket fram.

Under sommaren hämtades äldre handlingar rörande Ånhammars Säteri (ett fyrtiotal flyttkartonger!) för sortering, registrering och arkivering vid Bruksmuseet.

Handlingarna, som tidigare ingått i Styckebrukets arkiv, deponeras av Ånhammars Säteri vid Bruksarkivet efter överenskommelse med Mälarum och hembygdsföreningen.

Arbetet med att omhänderta nyare material pågår och Bruksarkivet omfattar nu handlingar om brukets verksamhet fram till omkring 2008.

Ett litet udda forskningsprojekt har pågått under hösten då stöd lämnats till ett marint forskningsinstitut i Neapel, Italien.

Över 350 foton av brev, ritningar med mera har tagits och delgivits. Inkomst drygt 4 000 kr.

Totalt besöktes arkivet av 437 personer, det högsta på flera år. Enbart Museets dag drog 106 besökare. ■

Smeder på Museets dag

Midsommar 2019

Ögonblick i Åker

Paus vid Löta å. Torsdagstramparna någon gång i början av 1980-talet stannar till vid den gamla järnbron över Löta å. Bron är gjuten vid Åkers Styckebruk år 1831. Fotot är taget ur Harry Lindblads arkiv som förvaltas av Åkers Hembygdsförening.

BROBYHOLM

– HISTORIA OCH MINNE

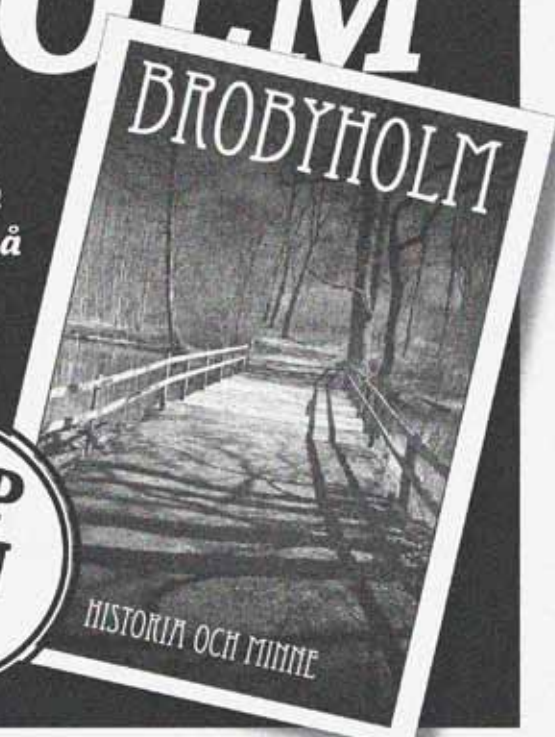
Brobyholm var inte bara pensionatet där man drack dopkaffe, firade bröllop eller lyssnade på juke-boxen på 50-talet. Det är också ett område där människor bodde i nära 100 år. Dess historia har aldrig nedtecknats, förrän nu.

Boken går att beställa direkt från hembygdsföreningen eller köpas över disk på Åkers blommor.

Mejl: pelle.johansson@hotmail.se

PRIS: 50 KR

**KÖP
DEN
NU!**

Aldrig tidigare har vårt årsprogram varit fulländat så tidigt som i år, men ack vad vi bedrog oss beroende på ...

I dessa tider finns det annat att tänka på. Se till att vara ute i skog och mark som också Folkhälsomyndigheten rekommenderar! Hembygdsföreningen har både Marviksleden och Stånggångsleden som "skötebarn" för rekreation där dessutom en broschyr tagits fram för en vandring runt Visnaren, dock ej i föreningens regi. Till alla lederna finns broschyrer med berättande hållpunkter vid olika stopp.

Enligt rykten ska det byggas ett 30-våningshus istället för gamla macken. Snacka om att Åker kommer att sticka ut på kartan då det inte byggts bostäder (i kommunal regi) på nästan 20 år. Undantag är Kruus fina byggnation, sparsmakat med lite olika stil!

Problemet med höghuset är vad jag kan förstå antalet P-platser där torget kanske ligger illa till. Vad vet jag. Allt är möjligt! Om viljan/intresset finns går det att bygga bort skamfläckarna utan långa handläggningstider.

Det är än så länge svårt att säga i dagsläget vad som kan fullföljas i programväg av våra familjeevent, valborg, museets dag och midsommar som ligger närmast i tid.

Den tänkta invigningen i april av Hjulhuset är framflyttad till september.

Gör det bästa av dagsläget och var rädda om Er. ■

Ord från kassören

Glöm inte Medlemsavgift 2020.

Till alla medlemmar som redan betalat medlemsavgiften 2020 riktar vi ett stort tack och hoppas ni även i år skall trivas på våra evenemang.

Till alla medlemmar som ännu inte betalat medlemsavgiften 2020 vill vi rikta en uppmaning att fortsätta vara medlem genom att betala 80.- för enskild medlem eller 140.- för familj.

Du kan betala på följande sätt:

- 1) Med Swish till vårt nr 123 351 140 9, ange "Medlemsavgift 2020".
- 2) Via nätet till vårt bankgiro nr 704-8960, ange "Medlemsavgift 2020".
- 3) Med inbetalningskort, vilket sändes ut med senaste medlemsutskicket, till bankgiro 704-8960. Glöm inte ange namn och adress samt medlemsavgift 2020

Genom medlemsavgiften stöttar du vår verksamhet och hjälper oss hålla alla entréavgifter m m på mycket låga nivåer.

Hälsningar
Yvonne Elofsson

Artiklarna bygger på underlag från protokoll, årsberättelser, ekonomiska rapporter med mera som siste ordföranden, **Erik Heikman**, vid något tillfälle lämnade över till **Bertil Andersson**. För några år sedan återfanns handlingarna bland nuvarande hembygdsförenings material. Därutöver har två artiklar om föreningen presenterade i Södermanlands hembygdsförbunds årsbok *Sörmlandsbygden* 1931 respektive 1932 samt en artikel i nuvarande förenings jubileumsskrift *Från Magasin till Museum* från 2011 legat till grund för arbetet.

Historien om Åkers och Länna hembygdsförening

Del 4

Som den tredje hembygdsföreningen i Södermanland bildades Åkers och Länna hembygdsförening 1928. Efter en lite osäker start följde sedan många år med omfattande verksamhet, men från slutet av 1950-talet kom föreningen att föra en alltmer tynande tillvaro och efter att inte haft någon verksamhet i tjugo år lades den ned 1978. Bara åtta år senare, 1986, startade vår nuvarande hembygdsförening. Pehr Bengtsson avslutar här sin historieskrivning om gamla Åkers och Länna hembygdsförening.

Text: Pehr Bengtsson

Inledning

Detta är den fjärde och avslutande delen om vår föregångare som hembygdsförening. En förening som var en av de första i länet och som var med att bilda Södermanlands hembygdsförbund. Här berättas även om Ingvarsstenen som kom tillbaka till Ärja och om slutet för föreningen.

Förbundet bildas

I juni 1931 kommer en inbjudan till Åkers och Länna hembygdsförening att delta i ”diskussion om bildandet av ett hembygdsförbund för Södermanlands län”. Undertecknare av inbjudan är landshövding **Gustaf Sederholm**.

Sörmlandsstämman som nämns i inbjudan var ett årligt möte som ”Södermanlands-Nerikes Nation i Upsala” arrangerade. I kallelsen till mötet i Malmköping den 23 juni 1931 framgår att nationen anordnat regelbundet återkommande hembygdskurser under ”snart ett kvarts sekel”.

I inbjudan framgår att det förutom hembygdskurs kommer ske föreläsning och diskussion kring frågan ”att denna rörelse och detta intresse stärkes samt samlas och organiseras mera än som nu är fallet.” De som undertecknat kallelsen är **Bo Löwenström**, Södermanlands-Nerikes nations förste kurator, och **Rutger Serander**, Södermanlands-Nerikes nations inspektor. Resultatet blev bildandet av Södermanlands hembygdsförbund och vid Åkers och Länna hembygdsförenings årsmöte den 15 mars 1932 beslutas att söka inträde i

Södermanlands hembygdsförbund.

I många år framåt kommer nu medlemsavgiften i Åkers och Länna hembygdsförening att innebära att man får ett exemplar av förbundets årsbok Sörmlandsbygden. I styrelseberättelsen för 1935 (30 mars 1936) står bland annat följande: ”Slutligen kan nämnas att föreningens medlemmar mot erläggande av årsavgiften fått mottaga Södermanlands Hembygdsförbunds årsbok för 1935.”

För 1938 finns en liknande skrivning, här får vi även klart för oss att medlemsavgiften är 3 kr varav 2 kr till förbundet och att medlemmen då får Sörmlands hembygdsförbunds årsbok, ”varför den reella medlemsavgiften är 1 kr”. 1947 upphörde denna ordning och medlemsavgiften sänktes till 1 krona. Nu fick var och en själv beställa Södermanlands hembygdsförbunds årsbok.

Medlemmar och avgifter

Något egentligt medlemsregister har nog aldrig funnits. Den enda handling som samlat visar vilka som (eventuellt) blev medlemmar är de 22 namn som vid mötet 1929 antecknade sig på en utlagd lista. Från styrelseberättelsen ser vi att man detta första år hade 62 medlemmar, ”45 äldre och 17 yngre”. Med ”yngre” avsågs skolungdomar, deras årsavgift var 25 öre.

1947 skaffades medlemskort och nu fick de som skulle rekrytera medlemmar en bunt medlemskort att sälja. Efter-

hand redovisades resultatet till kassaförvaltaren som noga bokförde antalet i kassaboken. Inte förrän vid ett styrelsemöte 1951 kom frågan om ett medlemsregister upp och då konstaterar man i paragraf 9 att ”Diskuterades medlemsanskaffningen. Beslöts att försöka ordna en medlemsmatrikel, då inget effektivt lär kunna göras åt medlemsanskaffningen så länge en sådan saknas.”

Även vid årsmötet 1952 kom frågan upp. ”**Sven Eriksson** föreslog att föreningen skulle gå in för effektivare medlemsvärvning. Säkert skulle man i Länna på ett möte eller dylikt få ett stort antal medlemmar. Beslöts i enlighet med förslaget.”

Hur det gick med detta är osäkert, men någon medlemsmatrikel finns inte i återfunna handlingar.

Medlemsantalet har varierat mellan 32 stycken (1932 och 1933) och 131 medlemmar (1936). Sista året som medlemsavgifter betalades in var 1957 då 34 medlemmar betalade in medlemsavgiften om 1 kr. Detta är sista året som vi från kassaboken kan se att någon betalade in medlemsavgift. Efter detta år blir även kassarapporten tunnare och tunnare.

Några udda händelser

I ett brev från **Erwin Engel**, daterat den 2 juni 1930 till **Ivar Schnell** vid Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, och som avser ett besök av Schnell som föreläsare avslutar Engels brevet med en förhoppning om ”att även besöka den ”bortrövade” och

trots åtskilliga uppmaningar ännu icke återställda runstenen /en Ingvarssten/ på Lida gårdsplan, förut vid Ärja ...”

I styrelseberättelsen för 1932 framgår följande om denna Ingvarssten: ”En runsten, s.k. Ingvarssten, som vid grävningen 1919-1920 fanns liggande i porten mellan vapenhuset och kyrkans skepp, och vilken för ett par år sedan egenmäktigt bortfördes av ägaren till Lida och placerades i nämnd egendoms park, har återförts till ruinen.”

I styrelseberättelse för 1934 finner vi följande:

I maj ”utgrävde ordf. med biträde av sekreteraren efter erhållet vederbörligt tillstånd en i skogsdungen ovanför Krutbrukets lärarbostad befintlig vikingagrav. Gravfynden, gravurna, delar av spännbucklor av brons, fragment av benkam m.m. förvaras nu å statens historiska museum”.

Slutet

Från mitten av 1950-talet minskade föreningens verksamhet markant. I kassaboken redovisas inga inkomster eller utgifter efter 1958, mer än ränteinkomster sånär som utgift för två annonser 1967. Vad dessa annonser avsåg går inte att utläsa i föreningens handlingar. Nedgången är dock tydlig redan tidigare. Årsmötesprotokoll, styrelseprotokoll och verksamhetsberättelser saknas sedan flera år.

1957 och 1958 är de två sista åren med någon verksamhet registrerad. Det är midsommardagsfesten med högmässa vid Ärja kyrkoruin som fortfarande

Ärjastenen: ”En runsten, s.k. Ingvarssten, som vid grävningen 1919-1920 fanns liggande i porten mellan vapenhuset och kyrkans skepp, och vilken för ett par år sedan egenmäktigt bortfördes av ägaren till Lida och placerades i nämnd egendoms park, har återförts till ruinen.”

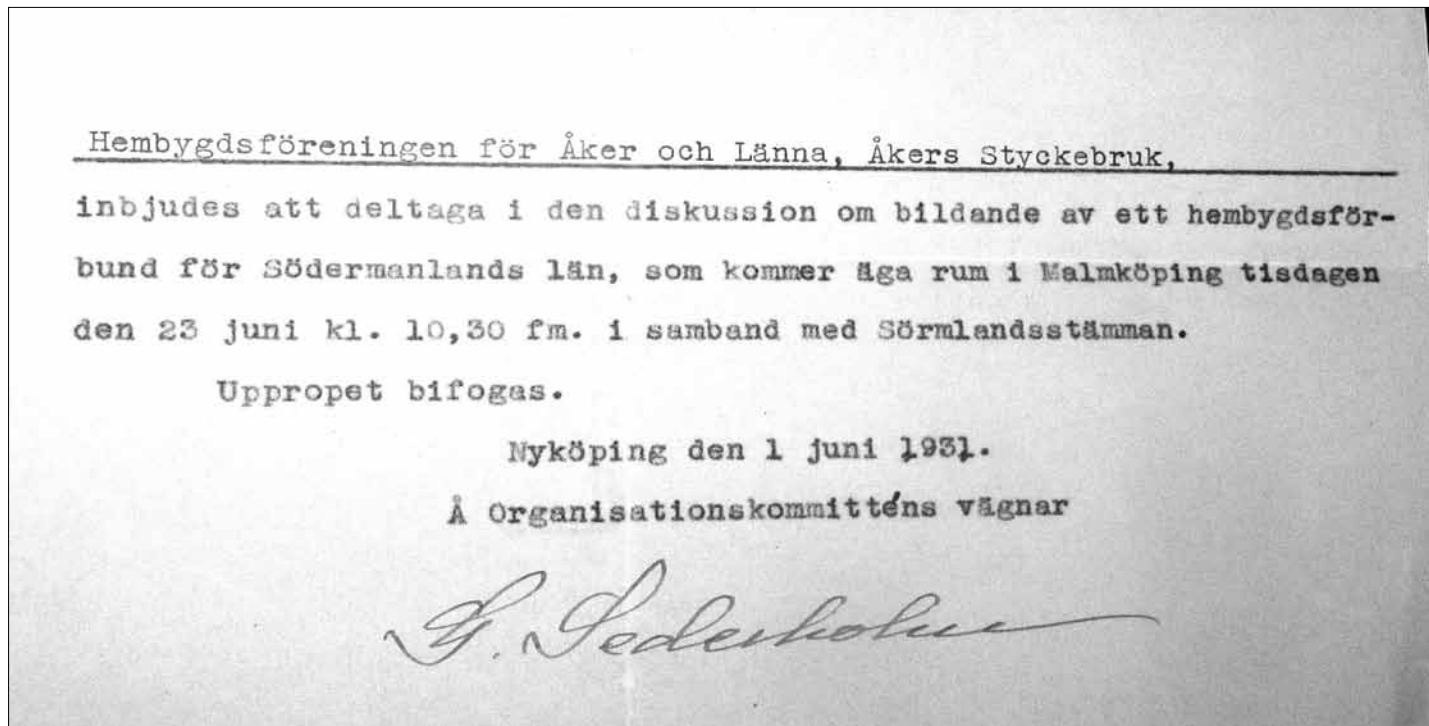
genomförs och som ger föreningen inkomster i form av hälften av kollekten. Men året 1958 finns inga medlemsavgifter registrerade. De enda handlingarna från Åkers och Länna hembygdsförening är några verifikationer och en tunn kassarapport. Från och med nu är föreningen vilande.

Åren går och enda spåren av föreningen som vi idag kan finna är kassarapporten som noga fylls i av Sven

Eriksson ända till året 1977. Någon granskning av revisor förekommer inte.

Till slut samlas några herrar till ett sista möte den 25 april 1978. Kassören Sven Eriksson hade flyttat från Åker och därför avgått från sitt uppdrag. De som kom att underteckna respektive justera protokollet var ordförande **Erik Heikman**, sekreterare **Ralf Grönvall**, **Thure Ljungberg** samt revisorn **Thure**

Inbjudan att delta i diskussioner om att bilda Södermanlands hembygdsförbund. Inbjudan är undertecknad av landshövding Gustaf Sederholm.

FOTO: PEHR BENGTTSSON

Holmgren. Protokollets viktigaste delar och anledningen till mötet framgår i följande paragrafer:

- §3 Bankkonto. "Beslöts att föreningens konto med Sparbanken Mälardalen nr 300111150 med in-
 nestående kr 1 130:52, samt med PK-
 banken 986783 Ser 4 kr 563:00 skall
 sägas upp och dödas."

- §4 "Beslöts enhälligt att förenin-
 gens kontanta tillgångar kr 1 693,52
 skall överlämnas till Åkers Idrotts-
 förening orienteringssektionen för att
 användas i deras kartframställnings-
 verksamhet. Mötet är ense om att Hem-
 bygdsföreningens kvarlåtenskaper ej
 kan komma i bättre händer än hos dessa
 som nedlägger ett så uppoffrande och
 gagnarrikt arbete för bygdens ungdom

och friluftsfolk. Denna gåva är ett ut-
 tryck för uppskattningen av detta ar-
 bete."

- §5 Avslutning. "Med detta avslu-
 tade ordf mötet med ett hjärtligt tack
 till de kvarvarande medlemmarna som
 härmed upplöste Åkers och Länna Hem-
 bygdsförening."

Efteråt har någon antecknat vid
 beloppen: "Med ränta för 1975 S:a Kr
 1811.73". Längst ned på protokollet
 har följande senare tillagts för hand:
 "Ovanstående belopp erkännes härmed
 tacksamt. **Stig Olby** (ordf. ÅIF:s ol-sek-
 tion)".

Några reflektioner

Från starten och i stort sett hela
 1930-talet får verksamheten inom

föreningen betecknas som livlig. Vid skiftet mot 1940-talet minskar aktiviteterna, kanske berodde detta på att sockenstugan i Åker då övertogs av militären, men troligare var det två andra anledningar som i än högre grad bidrog till nedgången. **Hjalmar Manns** bortgång och Erwin Engels flytt. Mann verkar ha varit den som höll föreningssarbetets fana högt och såg till att föreningens och styrelsens verksamhet styrdes upp. När han gick ur tiden 1939 märks detta på såväl arrangemangen som på ordning och reda i styrelsens och föreningens handlingar. När sedan Erwin Engel lämnade Åker 1941 så har de två största eldsjälarna lämnat föreningen. Om Mann var den store föreningsmänniskan så var Engel den drivande historikern. Han ville forska och genom utflykter och föredrag berätta om bygden. Dessa två kompletterade förmodligen varandra väldigt bra, när nu båda saknades så var det inte konstigt att det blev en nedgång i föreningen.

Att Engel vurmade för föreningen och kanske också var lite orolig för framtiden märks av protokollet från årsmötet i Församlingshemmet 1941. Här framgår under paragraf 5 att Engel avgår som ordförande eftersom han flyttar, han avtackas och tar tillfället att berätta om föreningens första verksamhetsår samt ”gav sedan några riktlinjer för hur han tänkt sig föreningens fortsatta verksamhet ...”.

Under slutet av 1940-talet och en bit in på 1950-talet är verksamheten

åter högre. Styrelseprotokoll och protokoll från årsmöten finns och medlemssantalet ökar. Vid mitten av 1950-talet sjunker så verksamheten åter och efter midsommarfirandet 1958 får föreningen anses ha varit vilande.

I inledningen av föreningens verksamhet var man noga med att även förlägga föreläsningar och vandringar med mera i Länna socken, med tiden blev detta dock alltmer sällsynt. Inte heller fick man till någon plats för de föremål som samlats in från Lännaborna. Styrelsen kom även den efterhand att bestå av enbart Åkersbor och även om frågan om möten i Länna och att engagera Lännabor i större utsträckning var uppe till diskussion verkar det inte ha blivit något märkbart resultat.

En fråga som fortfarande inte har sitt svar är var alla de föremål som skänktes respektive köptes in har tagit vägen? I nuvarande Åkers hembygdsförenings museum finns föremål som vi vet kommer från ”gamla föreningen”, men det är långt ifrån alla de över hundralet föremål som vi av handlingarna kan se ska ha funnits i Åkers sockenstuga.

Till sist

Och en sak till. Vad hände egentligen med de 1811 kr och 73 öre som ÅIF:s orienteringssektion fick? Jo, de gick mycket riktigt till kartframställning. Det blev en karta över centrala Åker som delades ut i brevlådorna till alla Åkersbor. ■

Ebba

Stockholmskan Ebba Lennholm
alias

Åkersflickan Ebba Nordström

Pehr Bengtsson borrar ner sig i arkiv och kyrkoböcker för att pussla ihop en sammansatt bild av Åkersflickan Ebba Nordström (1893-1915). Frågorna hopar sig. Vem var hon? Tog hon verkligen livet av sig efter påtryckningar från Styckebruket? Hur växte Ebba Nordström upp? Hur såg hennes koppling till Åker ut?

Text: Pehr Bengtsson

Bilden till höger: Ebba Nordström.
Foto ur Åkers hembygdsförenings arkiv.

Hösten 2019 fick hembygdsföreningen en fråga om Ebba Nordström och hennes morfar **Karl Erik Lennholm** från en släkting till dem. Det vi egentligen visste var främst från en artikel i boken "Bruk och Bruksfolk kring kunskapens träd". Den berättelsen väcker en del funderingar; Var bodde Ebbas föräldrar? Vem var Nordström? Var "hotet" om morfaderns flytt till Skäggesta verkligen en tillräcklig orsak att ta sitt liv? Nu har källorna, så långt det låter sig göras, besökts och historien om Ebba får en del svar, men även fler frågor.

Bruk och Bruksfolk kring Kunskapens träd

Först en mycket kort redogörelse från artikeln i boken *Bruk och Bruksfolk kring Kunskapens träd*. Artikeln har rubriken "Åkersflickan Ebba Nordström – en martyr" och berättar om 22-åriga Ebba som, efter att modern avlidit 1904, bodde hos sina morföräldrar och även stannade kvar hos sin morfar som "hjälpreda" när mormodern dog 1911 (årtalen framgår ej av artikeln).

Ebba var engagerad i det socialdemokratiska ungdomsförbundet i Åker och var kommissionär för deras tidskrift Stormklockan, en radikal tidning som ofta var i opposition mot det egna partiet. Enligt artikeln ogillades detta av brukets ledning, hon "spred socialistisk propaganda" och man ville därför få bort Ebba. Detta trodde man sig kunna lösa genom att flytta morfadern till

Styckebrukets ålderdomshem Skäggesta, varvid Ebba inte skulle ha någonstans att bo.

Morfadern, Karl Erik Lennholm, ville inte lämna Ribystugan för ett liv på ålderdomshemmet och Ebba såg därför ingen annan utväg än att ta sitt liv så att morfar skulle få bo kvar.

Ebba lämnade som en sista hälsning ett brev till **Edvin Pettersson**, en klubbkamrat. Edvin brände upp brevet sedan han läst det och ingen fick någonsin veta vad Ebba skrivit.

Ebbas morfar och mormor

Här lämnar vi berättelsen från boken och försöker nu finna mer information i dåtidens olika register. Vi börjar historien med Ebbas morfar och mormor, Karl Erik Lennholm och **Stina Lotta Ersdotter**. Karl Erik Lennholm (stavas ibland Lännholm) föddes 1843 som son till en smedsdräng vid Skeppsta Bruk. Han gifter sig 1865 med Stina Lotta Ersdotter från Gryt. 1863 föds dottern **Anna Charlotta** och år 1866 får de sitt andra barn, sonen **Carl August**, som senare i livet kom att under en tid bosätta sig som brukare i Kalkbro och bli den som på sin egen vagn körde kistan med den döda Ebba till Åkers kyrka.

Våren 1870 kommer familjen till Åker. Karl Erik har fått arbete som statarbräng vid Forssa där de även får bostad. Med all sannolikhet bor de i en av de små lägenheterna i statarlängan som kom att kallas "byn" och som idag är del av kontorsbyggnaden vid sågen. Här

föds 1871 dottern **Johanna Mathilda** som kommer att bli mamma till vår historias Ebba. Efter några år tar Karl Erik jobb som bruksarbetare vid Styckebruket. De flyttar till torpet Forsanäs där de bor till 1886 då de flyttar till Ribystugan vid nuvarande Lindvreten. Här föds 1890 deras sista barn, **Emma Wilhelmina**.

Stina Lotta Ersdotter avlider i oktober 1911 och hon begravs vid Åkers kyrka. Karl Erik som nu är 68 år bor ensam kvar i Ribystugan. Fyra år senare flyttar (flyttas?) Karl Erik till brukets eget ålderdomshem Skäggesta. Enligt kyrkans böcker bor Karl Erik Lennholm kvar på Skäggesta intill han avlider den 2 november 1928. Han var då 85 år gammal.

Enligt artikeln i boken *Bruk och Bruksfolk ...* flyttade Karl Erik, när Ebba avlidit 1915, till sonen Carl August som då var "brukare" och bodde i Kalkbro för att sedan följa med sonen till Dunker och därefter till Gäddsjötorp i Gåsinge. Detta stämmer inte med vad som framgår i folkbokföringen. På ingen av platserna finns Karl Erik upptagen som boende och när han avlider 1928 är det i församlingsboken i Åker som detta framgår. Det får nog antas att folkbokföringen stämmer bättre än den muntliga historien, men kanske var Karl Erik någon kortare tid hos sin son i Kalkbro.

Johanna Mathilda Lennholm
Vår Ebbas mamma, Johanna Mathilda Lennholm flyttar som nittonåring till Mariefred. Här bor hon bara några

månader innan flytten går till Stockholm och Wallingatan 11 i Adolf Fredriks församling. Året därpå, 1892, flyttar hon till Kommendörsgatan 6/ Brahegatan 19 (båda gatuadresserna anges i Rotemansarkivet) inom Hedvig Eleonora församling.

Sensommaren 1893, när Johanna Mathilda är 23 år, föder hon på Stockholms Södra Barnbördshus en dotter som döps till Ebba Kristina Lennholm. Johanna är ogift och inget namn på fader anges i födelseboken för Hedvig Eleonora församling.

I december detta år flyttar Johanna Mathilda och dottern Ebba till Blekingegatan 59 på Söder. På samma adress finns en man som heter **Karl Axel Nordström**. Johanna, döttrarna Ebba och Alva, född 1895, samt Karl Axel Nordström flyttar 1896 till Jakobsbergsgatan 15. Framför Johannas namn står "fästeq.", förkortning för fästeqvinna, dvs. fästmö till, får vi förmoda, Karl Axel.

Johanna Mathilda föder ytterligare en dotter, Brita, 1897. Är det då så att Karl Axel Nordström är pappa till Alva och Brita, kanske även till Ebba? Alva föds på Södra Barnbördshuset i Stockholm den 13 juni 1895, moder är Johanna Mathilda Lennholm men vid platsen för faderns namn står "fader okänd". När Brita föds den 19 oktober 1897 är det på Allmänna Barnbördshuset i Stockholm och som förälder anges "ogifta Johanna Mathilda Lennholm" och inget mer. I registret "Befolkningen i Sverige" står Alva och Brita som

”utomäktenskapliga barn”. I Rotemansarkivet 1878-1926 anges Karl Axel som ”Ensamstående utan barn”. Inget i de skriftliga handlingarna tyder således på att Karl Axel skulle vara fader till något eller alla av barnen. Vem eller vilka är då fäderna och varför bodde Johanna hos Karl Axel? Svaren får vi nog aldrig utan här får fantasin ta vid.

Johanna Mathilda bor tillsammans med de tre flickorna och Karl Axel på Jakobsbergsgatan 15 intill sin död den 30 april 1904. Hon avlider i tuberkulos endast 33 år gammal och lämnar tre barn efter sig, **Ebba Kristina** 11 år, **Alva** 9 år och **Brita** nyss fyllda 7 år.

Fem år senare, 1909, lämnar Alva och Brita Jakobsbergsgatan 15 och Karl Axel Nordström för att bli fosterbarn hos familjer i Västra Ed respektive Stora Björka i Kalmar län. Ebba Lennholm bor enligt folkbokföringen kvar hos Karl Axel Nordström.

Ebba Kristina Lennholm

När Ebba Kristina Lennholm föds den 6 augusti 1893 på Barnbördshuset i Stockholm var modern Johanna Mathilda som nämnts ogift, vilket hon förblir livet ut. Något namn på fadern anges inte. I december 1893 flyttar de till Blekingegatan 59 i Katarina församling i Stockholm där Karl Axel Nordström bor. I folkbokföringen tillförs nu Ebbas namn under Karl Axels som ”Fosterbarnet Ebba Kristina Lennholm”.

När modern Johanna Mathilda avlider 1904 bor Ebba kvar hos Karl Axel Nordström på Jakobsbergsgatan 21. I

november 1911 när Ebba är 18 år flyttar hon till Solvägen 28 i Enskede och 1913 bosätter hon sig på Kolonivägen 36 där hon har anställning som ”tjänarinna”. Senare detta år återfinns Ebba på Krokvägen 28, även det i Enskede, för att 1914 åter flytta till Solvägen 28 i Brännkyrka församling.

Nästa gång vi återfinner Ebba i de skriftliga urkunderna är i samband med hennes död den 25 oktober 1915.

I dödsboken för Åker framgår att Ebba då är hushållerska vid Isbergsstugan i Åker, men skriven i Brännkyrka. Vidare att hon ”Tog sig af daga gen. hängning”.

Hon begravs i Åker och attest skickas till Brännkyrka. I Brännkyrkas Församlingsbok framgår att Ebba är ”överförd/inflytt” till Åker den 29 okt 1915, fyra dagar efter sin död, samt att ”Betyg utlämnat d 5/11 -15”.

När Ebba kom till Åker är således oklart. Möjligen någon gång 1914 när hon anges flytta tillbaka till Solvägen 28, men knappast tidigare, även om historien i ”Bruk- och Bruksfolk ...” säger att hon kom till Åker vid moderns död 1904, dvs. som 11-åring. I övrigt kan vi bara spekulera kring vad som fick Ebba att ta ett så drastiskt beslut som hon gjorde.

Vi vet att hon hade varit i Åker kanske ett år, att hon hade ett arbete på det av Styckebruket ägda barnhemmet Isbergsgården, att hon förmodligen bodde hos sin morfar i Ribystugan och att hon var medlem i Socialdemokratiska ungdomsklubben.

Forssa by som det såg ut 1955, då fotograf Harry Lindblad besökte platsen. Det var i en lägenhet här som Ebba Nordströms morfar och mormor flyttade in när de kom till Åker. FOTO: HARRY LINDBLAD

Att motivet till att Ebba hängde sig skulle vara en påtvingad flytt av morfar till brukets ålderdomshem, som i sin tur skulle bero på att hon sålde tidningen Stormklockan, verkar med det som redovisats föga troligt och känns heller inte som ett logiskt beslut av en till synes framåt ung kvinna.

Om historien är sann, hur trodde i så fall Ebba att morfadern skulle ta dödsbudet om han själv var skulden?

Och även om Ebba nu var "ur vägen" bodde Karl Erik inte kvar i Ribystugan utan flyttade till ålderdomshemmet.

Troligt är att det fanns en helt annan orsak till Ebbas drastiska beslut, men vilken? I brevet till Edvin Pettersson i Spånga fanns nog svaret.

Namnet Nordström då? I födelseboken, i alla församlings- och flyttböcker heter hon Ebba Kristina Lennholm. Att Ebbas mamma och Karl Axel bodde ihop

utan att vara gifta verkar klart men där tar det slut.

Kallade sig Ebba för "Nordström" överhuvudtaget? Om hon gjorde det var det kanske för att slippa uppfattas som "oäkta", som man vid denna tid uttryckte det eller kanske för att mamman inte skulle komma i "dålig dager".

Något säkert svar finner vi inte, men det vi vet är att stockholmskan Ebba Lennholm gick till historien som Åkersflickan Ebba Nordström – en martyr. ■□

Ebba på museet

Boken *Bruk och Bruksfolk kring kunskapens träd* finns i några få exemplar att köpa på hembygdsföreningens museum. Brodern Carl Augusts vagn som förde kistan till kyrkan för begravning står idag på hembygdsföreningens museum, där även de kläder som Ebba bar den tragiska dagen finns.

Cykelreparatören berättar

Anekdoter av Lars Axelsson

Lars Axelsson (1920-2013)

Lars Axelssons pappa var en av skogvaktarna vid Styckebruket. Familjen bodde i Rappstugan, det första av husen på Raden vid Styckebruket. Här föddes Lars 1920 och han kom att bli Åker trogen hela sitt liv. Redan i slutet av 1930-talet övertog han cykelverkstaden som låg längs Forsavägen. Lars blev med tiden känd som cykelreparatör, uppfinnare och hembygdsvän. Tillsammans med Bertil Andersson, Börje Eriksson och Harry Lindblad var Lars med att starta upp Torsdagstramparna. Lars avled i februari 2013. Här nedan och i kommande nummer av Bruksanvisningen återfinns några av Lars många anekdoter.

Pehr Bengtsson

Per i Hedberga och skomakare Sandström i Johanneslund

Då Per gick och friade till Molly så hände det att han hade en liter med sej för att muta in sej hos gubben, men dom fick vara försiktiga så att inte gumman Hanna såg det för då blev hon inte glad utan skällde ut gubben på sin vassa småländska. En gång hade dom väl emellertid varit ensamma och pokulerat lite för mycket så att dom kom i dispyt och blev osams. Skomakaren som också var häftig till humöret var låghalt och hade långkrycka for upp från skomakarebänken, rev åt sej kryckan o en pliggsyl och med väldiga kliv med sin långkrycka var han snart ifatt Per uti trädgården. Per, som själv berättade om denna händelse, säger på sitt typiska Hedbergamål – ”å så högg han en syyl i ryggen på mej” ---

Nåja, dom tog en sup till och kom överens om att vara sams igen till Hanna skulle komma hem.

På tal om skomakare så fanns det en till som hette Malmgren, som också var halt och hade långkrycka. Han var även känd för sina väldiga kliv o när han fick upp farten så var det ingen vanlig dödlig som hängde med. På den tin då det gick motorvagn till Mariefred och det på lördagarna var handelsresor till affärerna och Systemet så påstods det att om inte skomakarn blev trängd och hindrad vid avstigningen så var han alltid först framme vid Bolaget. Han hade alltid en axelväska utav kalvskinn på sej o den stod rakt ut i luften utav bara farten, men då var det ju förstås inte bara kryckan som var den drivande kraften.

Järnvägsutställning till Bruksmuseet

Pehr Bengtsson berättar om säsongens nyheter i både museet och arkivet med allt från järnvägens 100 år i Åker till hur man får hjälp att leta i arkiven.

Museet

Nyheter för 2020 är utställningen om vad som produceras idag, det vill säga valsar, inklusive filmer. Dessutom hoppas jag att vi hinner få till järnvägsutställningen. Järnvägen kom till Åker för 125 år sedan och det är 25 år sedan den lades ned. Det blir en fotoutställning om järnvägen 1895-1995.

Om det blir något Museets Dag känner jag lite osäkerhet inför, varför vi inte säger något om detta.

Öppettider för museet är:

27-28 juni, i juli onsdag - söndag inklusive sista tre dagarna i juli, i augusti 1-2, 8-9, 15-16, 22-23 och 29-30.

Öppettider är alltid kl 12 - 15.

Bruksarkivet

Nytt är att Länna Bruks äldre arkiv nu är återfört till Styckebrukets arkiv samt att Nutidsarkivet med handlingar från 1980-talet till 2008 nu är upprättat.

Det senare kommer väl inte att tilldra sig något större intresse men nu finns handlingar från tidigt 1600-tal till våra dagar i arkivet. Det finns också en ny utställning om Hjulhuset vid Gök-sjön.

Öppettider för arkivet är:

31 maj, 13 juni och lördagar i juli. Under hösten visas temautställningen "Vattnet som kraftkälla för bruket" den 6 september (kulturarvsdagen), 17 oktober samt 21 november (arkivens dag).

Dessutom har vi öppet den 14 november under temat "Få hjälp att leta i arkiven" då alla är välkomna att med stöd av arkivvärdar leta i arkiven efter det som intresserar (mitt hus, släktin-gar vid bruket eller vad de nu vill veta).

Öppet mellan 12 - 15 alla gånger.

I Bruksnotiser I

Vår & Sommar i Åker

Utställning vid Hjulhuset

Inviqning den 28 april 2020 av det nybyggda besöksmålet platsen där Hjulhuset stod.

OBS! DENNA PUNKT ÄR FLYTTAD TILL SEPTEMBER.

Valborgsfirande

Inleds 30 april kl. 19.30 med fackelförsäljning vid Folkets Hus. Fackelåg vägar kl. 20 till Engelska Parken där prasan, sång och fyrverkerier kan åskåpas. Försäljning av kaffe, korv m m. 50 kr/fackla.

Arbetsdagar/städdagar på Museet

Lördag 9 maj kl. 10-13 samt onsdag 13 maj kl. 9-12. Kom och hjälp oss förbereda inför säsongen. Välkomna!!

Vandring med guide

Stånggångsleden, cirka 4 km. Start vid gamla Hjulhuset, Göksjön. Söndag 10 maj, samling kl. 10.15. Vi njuter på grillkorv.

Arkivet

Utställning om gamla Hjulhuset. Söndag 31 maj och lördag 13 juni kl. 12-15.

Museets dag

En familjedag söndag 31 maj kl 11-15. Platsen är vid och kring Museet. Hit kommer smidande smede Gustav Vasaspelet från Strängnäs, Kory Bengan, ÅIF:s orienterare som arrangerar en "lekorientering" för barnen, veteranbilar m m.

Cykelutflykt med guide

Torsdag 4 juni. Samling vid Folkets Hus kl. 18. Beräknad tid cirka 2,5 timmar. Cykeltur i Åkers närhet med Lena Johansson.

Kyrkogårdsvandring

Onsdag 10 juni. Samling vid Åkers kyrka kl. 18. Christer Ståhl och Evert Lidén ger oss intressant information om ett antal gravar. Ingen anmälan.

Midsommar

Midsommarafton 19 juni kl. 13-15.30 i Engelska Parken. Stången kläs och reses. Lekar för stora och små med levande musik. Tipspromenad, glass och lotterier.

Sommaröppet i arkivet

Lördagar från 1 juli till 1 augusti kl. 12-15.

Inställda evenemang

På grund av rådande restriktioner och rekommendationer i dessa tider med virusmittor har styrelsen för Åkers Hembygdsförening 15 april 2020 beslutat ställa in alla programpunkter till och med 31/5 2020.

Vårt beslut innebär att vi under maj månad fattar ytterligare beslut om årets programpunkter med hänsyn till rådande läge i samhället.

För att hålla dig uppdaterad hänvisar vi till vår hemsida www.akershembygd.se eller Facebook: akershembygd.

Hoppas ni alla håller er friska och krya.

Hälsningar Styrelsen